

ISSN 2707-3076 (Print)

ISSN 2709-8214 (Online)

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Хортицької національної академії

SCIENTIFIC JOURNAL

of Khortytsia National Academy

Серія: Педагогіка.
Соціальна робота.

2021, 1(4)

ISSN 2707-3076 (Print)
ISSN 2709-8214 (Online)

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради

Науковий журнал Хортицької національної академії

Серія:
Педагогіка. Соціальна робота
Випуск 1(4)

Запоріжжя
2021

Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2021. Вип. 1(4).

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 24104-13944Р
Офіційний сайт видання <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/njKhNA>

Журнал внесено до групи "Б" Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук і доктора філософії (кандидата наук) зі спеціальностей 011 Освітні, педагогічні науки, 015 Професійна освіта, 016 Спеціальна освіта, 231 Соціальна робота (Наказ МОН України № 1017 від 27.09.21).

Журнал включено до пошукової системи відкритої наукометричної бази даних Google Scholar, Index Copernicus International, бази даних ICI World of Journals (Index Copernicus International), пошукової системи Open Ukrainian Citation Index (OUCI), до реферативної бази даних «Україніка наукова» та Українського реферативного журналу «Джерело». Журнал розміщений у каталозі Наукової періодики України Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та користується сервісами бази даних CrossRef.

Головний редактор:

Нечипоренко Валентина Василівна, доктор педагогічних наук, професор, ректор, Хортицька національна академія (Україна).

Заступник головного редактора:

Позднякова Олена Леонтіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, перший проректор, Хортицька національна академія (Україна).

Члени редакційної колегії:

Walery Okulicz-Kozaryn, dr. habil., PhD, MBA, Professor, Wrocław University of Environmental and Life Sciences (Poland).

Zenon Gajdzica, prof. dr hab., Ful Professor, professor, Uniwersytet Śląski w Katowicach (Poland).

Борисов Вячеслав Вікторович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дизайну, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна).

Вайнола Ренате Хейкіівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри соціальної педагогіки, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна)

Волошинов Сергій Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри інноваційних технологій та технічних засобів судноводіння, Херсонська державна морська академія (Україна).

Гевко Ігор Васильович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютерних технологій Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Україна).

Журавльова Лариса Станіславівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, Мелітопольський державний педагогічний імені Богдана Хмельницького (Україна).

Крашеннік Ірина Володимирівна, доктор філософії в галузі 01 Освіта/Педагогіка, асистент кафедри інформатики і кібернетики, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна).

Олексюк Наталія Степанівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти і менеджменту соціокультурної діяльності, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна).

Павленко Анатолій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії вищої освіти України, завідувач кафедри соціальної роботи, Хортицька національна академія (Україна).

Пахомова Наталія Георгіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка (Україна).

Харківська Алла Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри математики та фізики, проректор з науково-педагогічної роботи, комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Цибулько Людмила Григорівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна).

Відповідальний секретар:

Сташук Ольга Олександрівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, Хортицька національна академія (Україна).

Зовнішні рецензенти:

Шевцов Андрій Гаррієвич, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник Державної наукової установи «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» Державного управління справами (Україна).

Одинець Тетяна Євгенівна, доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, завідувач кафедри фізичної реабілітації Хортицької національної академії (Україна).

Соколовська Ірина Анатоліївна, кандидат медичних наук, доцент, Запорізький державний медичний університет (Україна).

Жадленко Ірина Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти та психології Хортицької національної академії (Україна).

Кудінова Маргарита Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти та психології Хортицької національної академії (Україна).

Червоненко Катерина Сергіївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи Хортицької національної академії (Україна).

Схвалено рішенням Вченої ради Хортицької національної академії
Протокол № 3 від 25.11.2021

ISSN 2707-3076 (Print)
ISSN 2709-8214 (Online)

Municipal Institution of Higher Education
«Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy»
of Zaporizhzhia Regional Council

Scientific Journal of Khortytsia National Academy

Series: Pedagogy. Social Work
Issue 1(4)

Zaporizhzhia
2021

Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work) : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others]. Zaporizhzhia : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education -Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy of Zaporizhzhia Regional Council, 2021. Iss. 1(4).

Certificate of state registration of the print media Series KB № 24104-13944P
Official website of the journal <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/njKhNA>

The journal is included in the List of scientific professional publications of Ukraine (category "B"), which can publish the results of theses for the degrees of Doctor of Science and Doctor of Philosophy (Candidate of Science) in the specialities 011 Educational, Pedagogical Sciences, 015 Professional Education, 016 Special Education, 231 Social work (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1017 dated 27.09.21).

The journal is included in the search engine of the open database Google Scholar, Index Copernicus International, search engine of the citation database Open Ukrainian Citation Index (OUCI), in the databases ICI World of Journals, "Ukrainika Naukova" and the Ukrainian journal of scientific abstracts "Dzherelo". The journal is placed in the Catalog of Scientific Periodicals of Ukraine of the Vernadsky National Library of Ukraine; it uses services of the database CrossRef.

Chief editor:

Valentyna Nechyporenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector of Khortytsia National Academy (Ukraine).

Deputy editor:

Olena Pozdniakova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, First Pro-rector of Khortytsia National Academy (Ukraine).

Members of the editorial board:

Gajdzica Zenon, Full Professor, Professor, University of Silesia in Katowice (Poland).

Walery Okulicz-Kozaryn, Dr. habil., PhD, MBA, Professor, Wrocław University of Environmental and Life Sciences (Poland).

Viacheslav Borysov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Teaching Methodologies, Khortytsia National Academy (Ukraine).

Renate Vainola, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Social Pedagogy, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine).

Serhii Voloshynov, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Innovative Technologies and Technical Means of Navigation, Kherson State Maritime Academy (Ukraine).

Ihor Hevko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Computer Technologies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine).

Larysa Zhuravlova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor at the Department of Preschool Education and Social work, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine).

Iryna Krasheninnik, Doctor of Philosophy in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy, Assistant at the Department of Information Science and Cybernetics, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine).

Nataliia Oleksiuk, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Social Work, Special Education and Management of Socio-Cultural Activities, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine).

Anatolii Pavlenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full Member of the National Academy of Higher Education Sciences of Ukraine, Head of the Department of Social Work, Khortytsia National Academy (Ukraine).

Nataliia Pakhomova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Special Education and Social Work, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Ukraine).

Alla Kharkivska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Pro-rector for Scientific and Pedagogical Work of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Ukraine).

Liudmyla Tsybulko, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University» (Ukraine).

Executive secretary:

Olha Stashuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Social Work, Khortytsia National Academy (Ukraine).

External reviewers:

Andrii Shevtsov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, leading researcher at the State Institution of Science «Research and Practical Center of Preventive and Clinical Medicine» State Administrative Department (Ukraine).

Tetiana Odynets, Doctor of Science of Physical Education and Sport, Professor, Head of the Department of Physical Rehabilitation, Khortytsia National Academy (Ukraine).

Irina Sokolovskaya, Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, Zaporizhzhia State Medical University (Ukraine).

Iryna Zhadlenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor at the Department of Special Education and Psychology, Khortytsia National Academy (Ukraine).

Marharyta Kudinova, Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor at the Department of Special Education and Psychology, Khortytsia National Academy (Ukraine).

Kateryna Chervonenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Social Work, Khortytsia National Academy (Ukraine).

Approved by the Academic Council of the Khortytsia National Academy
Protocol № 3 of 25.11.2021.

The articles deal with the results of the latest theoretical and experimental research in the field of pedagogy and social work. Research covers the problems of general pedagogy and history of pedagogy, theories and methods of educational management, theories and methods of training, primary education, secondary education, vocational education, special education and social work.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Дьоміна Ю. В. Сучасний стан та проблеми гендерної рівності в освітньому секторі України: проєкт EU4Skills.....	7
Павленко А. І. Знання нанонауки про наносвіт і нанотехнології у змісті STEM-освіти.....	16

РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Волик О. Ю. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів.....	26
Ізбаш С. С. Психолого-педагогічні умови формування медіаграмотності в курсантів Національної академії національної гвардії України.....	36
Прокопенко А. О. Філософський та загальнонауковий рівні методологічних засад едукації майбутніх учителів в умовах діджиталізації освіти.....	47
Сташук О. О. Реалізація принципів дуальної соціально-педагогічної освіти у вищій школі України: компаративний пошук організаційно-методичних можливостей.....	60
Харківська А. І. Розвиток креативних здібностей у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів.....	77
Харківський В. С. Контroversійна правова основа формування уявлення майбутніх фахівців медичної галузі про захист прав пацієнта під час проведення медичних досліджень.....	88

РОЗДІЛ 3. СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

Горішна Н. М., Слосанська Г. І. Сучасний стан і потенційні можливості використання МКФ-ДП в інклюзивній освіті України.....	97
Дмитренко К. А. Особливості зорового сприйняття дітей зі зниженим зором і слабозорих.....	109
Журавльова Л. С. Комплексна діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей із дисграфією як наукова проблема.....	117
Никоненко Н. В. Вплив новітніх викликів суспільства на підготовку спеціальних учителів різних спеціалізацій у США.....	131
Таран О. П., Саліонович М. О. Особливості психологічної адаптації до школи в учнів першого класу з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного освітнього середовища.....	144
Тищенко В. В. Обґрунтування типології первинного системного недорозвитку мовлення.....	156

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Кузьміна М. О. Наукова рефлексія спектра професійних компетенцій випускників спеціальності 231 «Соціальна робота».....	166
Лещук Г. В. Сутнісні характеристики емпатії як професійно значущої риси соціального працівника.....	176
Николасва В. І., Малярчук Н. Г., Овчарова Л. М. Моделі соціальної політики і соціальної роботи в Європейському союзі: особливості і характерні риси.....	184
Харківська А. А. Запобігання булінгу в закладах загальної середньої освіти: сучасний стан проблеми.....	193
Червоненко К. С. Методика дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді.....	205

CONTENTS

CHAPTER 1. GENERAL PEDAGOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY

Iuliana Domina Current situation and problems of gender equality in the educational sector of Ukraine: EU4Skills project.....	7
Anatolii Pavlenko Knowledge of nanoscience about nanoworld and nanotechnologies in the content of STEM-education.....	16

CHAPETR 2. VOCATIONAL EDUCATION

Olena Volyk Pedagogical conditions of forming future teachers' readiness for development of creative potential of primary-school students.....	26
Svitlana Izbash Psychological and pedagogical conditions for the formation of media literacy in cadets of the National Academy of the National Guard of Ukraine.....	36
Alona Prokopenko Philosophical and general scientific levels of methodological principles of educating future teachers in conditions of digitalization in education.....	47
Olha Stashuk Implementation of the principles of dual social and pedagogical education in higher education of Ukraine: a comparative search for organizational and methodological opportunities.....	60
Aryna Kharkivska Development of creative abilities in the process of professional training of future teachers.....	77
Valerii Kharkivskyi Controversial legal basis for forming in future medical industry specialists the idea of patients' rights protection when carrying out medical research.....	88

CHAPTER 3. SPECIAL EDUCATION

Nadiya Horishna, Anna Slozanska Current situation and potential of using ICF-CY in inclusive education in Ukraine.....	97
Kateryna Dmytrenko Peculiarities of visual perception of visually impaired children.....	109
Larysa Zhuravlova Comprehensive diagnosis and correction of speech development in children with dysgraphia as a scientific problem.....	117
Nataliia Nykonenko The influence of the latest society challenges on different instructional programs for special education teacher training in the USA.....	131
Oksana Taran, Marharyta Salionovych Features of psychological adaptation to school of first-graders with speech disorders in inclusive educational environment.....	144
Vladyslav Tyshchenko Substantiation of the typology of primary systemic speech underdevelopment.....	156

CHAPTER 4. SOCIAL WORK

Mariia Kuzmina Scientific reflection on scientific competencies spectrum of graduates in specialty 231 «Social Work».....	166
Halyna Leshchuk Essential characteristics of empathy as a professionally significant feature of a social worker.....	176
Valentyna Nykolaieva, Natalia Malyarchuk, Lidiia Ovcharova Models of social policy and social work in the European Union: features and characteristics.....	184
Alla Kharkivska Prevention of bullying in general secondary education institutions: current state of the problem.....	193
Kateryna Chervonenko Methodology for studying the readiness of future social workers to organize volunteer activities of students.....	205

associated with the dynamic development of digital technologies. Future teachers must learn to recognize and stop the manifestations of bullying, to prevent the emergence of new cases. Therefore, the author has developed recommendations for the implementation of preventive methods to prevent bullying by future teachers in general secondary education institutions during lessons, educational activities and different types of practical trainings.

Key words: bullying, general secondary education institution, student group, cyberbullying, future teacher, prevention.

Стаття надійшла до редакції / Received 30.10.2021

Прийнята до друку / Accepted 19.11.2021

Унікальність тексту 92,7 % (Unicheck ID1009933216)

© Харківська Алла Анатоліївна, 2021.

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-4-19>

УДК: 378

Катерина Сергіївна Червоненко

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0001-6749-2167>

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи,

Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна

навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради,

м. Запоріжжя, Україна

kschervonenko@ukr.net

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Науково-методична стаття присвячена методиці дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді в процесі їхньої фахової підготовки в умовах закладів вищої освіти. Здійснено аналіз стану вивчення проблеми використання волонтерської діяльності як засобу професійної підготовки працівників соціальної сфери. Розглянуто дефініцію «готовність до організації волонтерської діяльності», її компонентну структуру, виокремлені критерії та діагностичні показники. Запропоновано методику дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді. Розкрито комплексний діагностичний інструментарій, представлений стандартизованими тестами, опитувальниками та авторськими діагностичними розробками.

Ключові слова: майбутні соціальні працівники, волонтерська діяльність, учнівська молодь, методика, діагностичний інструментарій.

Вступ. У сучасному українському суспільстві спостерігається активне відновлення традиції волонтерства в різних сферах життєдіяльності людини. Це зумовлює інтерес наукової спільноти до розгляду волонтерської діяльності як одного з важливих напрямів реалізації соціальної роботи, спрямованого не лише на вирішення різноманітних соціальних проблем та надання допомоги, а й на розвиток та підтримку соціально

значущих ініціатив, формування моральних якостей, виховання загальнолюдських та гуманістичних цінностей, духовний розвиток та становлення членів суспільства, особливо серед підростаючого покоління. Волонтерська діяльність для учнівської молоді виступає ресурсом формування уявлень та цінностей, конкретизації особистих життєвих цілей, розробки власної траєкторії особистісного розвитку, стає

невичерпним джерелом соціальної практики, спрямованим на набуття досвіду, спілкування, самоствердження та самореалізації. Ефективне волонтерство учнівської молоді передбачає: широкий вибір діяльності та свободу участі; ініціативність, соціальну активність та відповідальність; соціальну значущість справи та її перспективність; підготовленість суб'єктів упровадження; систему заохочень та позитивної мотивації; відкритість та готовність до співпраці й взаємодопомоги; інформування та залучення громадськості тощо.

Аналіз практичного досвіду організації волонтерської діяльності в середовищі учнівської молоді дозволяє визначити соціальних працівників та соціальних педагогів одними з найуспішніших організаторів такої діяльності, особливо в умовах закладів середньої та позашкільної освіти (Червоненко, 2020, с. 147). Саме тому перед закладами вищої освіти, які здійснюють професійну підготовку майбутніх соціальних працівників, постає важливе завдання щодо формування їх готовності до організації волонтерської діяльності учнівської молоді, виконання якого передбачає модернізацію та імплементацію інноваційного змісту, форм та методів у їхню фахову підготовку.

Різними аспектами підготовки майбутніх соціальних працівників до організації та реалізації волонтерської діяльності присвячені наукові доробки вітчизняних та зарубіжних учених. Волонтерство як ефективний метод соціально-педагогічної та соціальної роботи та засіб професійної підготовки майбутніх соціальних працівників досліджували Р. Козубовський (2014), Т. Лях (2009), Т. Острянюк, А. Мекшун (2020), В. Поліщук (2013), Л. Романовська (2013) та інші.

На думку Л. Романовської (2013), волонтерство виступає дієвим засобом професійної соціалізації студентів соціально спрямованих спеціальностей, оскільки сприяє не лише їх особистісному становленню, а й передбачає засвоєння соціальних норм, формування соціального досвіду, оволодіння різноманітними технологіями, прийомами та формами роботи з різними категоріями клієнтів.

Вплив волонтерської діяльності на професійне становлення майбутніх фахівців

соціальної сфери досліджували Т. Острянюк та А. Мекшун, які довели, що волонтерство виступає «інструментом у набутті ними важливих професійних компетенцій» та потужним потенціалом «розвитку соціально значущих професійних і особистісних якостей майбутнього соціального працівника» (Острянюк, Мекшун 2020, с. 178).

Можливості волонтерської практики для становлення професійної компетентності майбутніх соціальних працівників були розкриті Р. Козубовським (2014) з позиції дієвого інструмента профілактики девіантної поведінки учнівської молоді та В. Поліщук (2013), яка наголошувала, що волонтерська практика спрямована на «навчання фахівців соціальної сфери основним правилам життєдіяльності людини в суспільстві, засвоєння соціальної культури, норм і правил професійного співтовариства, формування професійного мислення, дій та етики», сприяє засвоєнню ними «стратегії залучення волонтерів та управління діяльністю волонтерських груп», створює умови для формування досвіду майбутньої професійної діяльності, розвитку професійно важливих спеціальних знань і вмінь, професійно зумовлених особистісних якостей (с. 153–156).

Волонтерську діяльність як ефективний метод підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, який надає можливість застосувати теоретичні знання на практиці та визначити траєкторію своєї подальшої професійної діяльності з конкретними групами клієнтів, розвиваючи професійно важливі особистісні риси: гуманність, емпатію, толерантність, соціальну активність та відповідальність, комунікативні та організаторські здібності, розглядала Т. Волковицька (2012, с. 143–148).

Неодноразово предметом дослідження Т. Лях (2009) та З. Бондаренко (2008) ставали питання визначення ефективних умов, форм і методів волонтерської роботи майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах закладів вищої освіти.

О. Богданова (2010), вивчаючи сутність волонтерської діяльності в структурі професійної соціальної роботи, визначила умови ефективної підготовки до її реалізації майбутніми фахівцями:

поглиблення змісту та доповнення новими спецкурсами програм підготовки, організацію позанавчальної діяльності волонтерського спрямування, використання технології соціального проектування в процесі навчальної діяльності.

Узагальнення результатів численних наукових розвідок дослідників доводить важливість цілеспрямованої та системної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до реалізації волонтерських ініціатив у соціальному середовищі, зокрема, учнівської молоді, «спрямованої на засвоєння спеціальних знань, формування вмінь і компетентностей, розвиток особистісних якостей та індивідуального досвіду роботи, що забезпечує формування їх готовності до здійснення зазначеного напрямку професійної діяльності» (Червоненко, 2019, с. 62–64).

У зв'язку з вищезазначеним першочергового значення набуває проблема комплексного дослідження в студентів сформованості визначеної готовності, яка виступає передумовою успішної організації волонтерської діяльності учнівської молоді в їхній майбутній професійній діяльності. Отримані в процесі емпіричного дослідження кількісні та якісні результати сприятимуть визначенню чіткої траєкторії змістового та організаційного удосконалення фахової підготовки майбутніх соціальних працівників щодо реалізації означеного напрямку професійної діяльності. Відповідно якість дослідження готовності майбутніх фахівців до організації волонтерської діяльності учнівської молоді залежатиме від методики та використаного діагностичного інструментарію.

Мета статті полягає в репрезентації методики та комплексного діагностичного інструментарію дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді.

Методи дослідження: аналіз, синтез, систематизація, порівняння та узагальнення – для визначення змісту, основних компонентів, критеріїв та показників готовності соціальних працівників ув теорії й практиці професійної освіти; формалізація – для представлення інформації за допомогою математичних

обчислень, спрямованих на визначення коефіцієнту сформованості в майбутніх соціальних працівників рівнів оволодіння вміннями щодо організації волонтерської діяльності учнівської молоді; екстраполяція – для уніфікації та поширення даних, отриманих за конкретними діагностиками щодо сформованості компонентів досліджуваної готовності.

Виклад основного матеріалу статті.

Методика дослідження являє собою «системну сукупність прийомів дослідження, систему правил використання методів, прийомів і технік дослідження» (Швець, 2016, с. 22). Важливим елементом будь-якої методики виступає підготовка засобів збору інформації, підбір та розробка інструментарію дотичного досліджуваної проблеми.

Пропонуємо розглянути методику дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді відповідно до етапів, визначаючи основні елементи дослідження на кожному з них.

На першому етапі важливо ґрунтовно дослідити теоретичні аспекти проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, зокрема, їх готовності до організації волонтерської діяльності в учнівському середовищі, визначити зміст досліджуваної готовності та її компоненти.

Другим етапом, відповідно до виокремлених складових готовності, передбачено визначення критеріїв, показників та рівнів їх сформованості й представити їх детальний опис.

На третьому етапі необхідно визначити методи та ґрунтовно описати особливості їх використання в контексті конкретного дослідження.

Четвертий етап передбачає підбір та розробку інструментарію, спрямованого на дослідження кожного з представлених компонентів, узагальнення яких дозволить визначити загальний рівень сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді та представити кількісні та якісні результати дослідження.

Розкриємо детально результати впровадження запропонованих етапів,

зосередившись на репрезентації інструментарію комплексної методики дослідження.

Узагальнення наших попередніх наукових пошуків дозволило стверджувати, що готовність майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді виступає важливим компонентом професійної компетентності сучасних фахівців соціальної сфери і являє собою «інтегративну особистісну здатність, яка виявляється у стійкому бажанні займатися волонтерською діяльністю, наявності професійно важливих особистісних характеристик, володінні спеціальними знаннями, вміннями та компетентностями щодо її планування, організації, управління, реалізації, оцінювання і прогнозування з представниками учнівської молоді та складається з сукупності взаємопов'язаних компонентів: мотиваційного, особистісного, когнітивного та операційного, що знаходяться між собою в сутнісному взаємозв'язку та підпорядковані системному підходу щодо їх реалізації» (Червоненко, 2019, с. 62–64). Детальна характеристика визначених компонентів представлена в наших попередніх публікаціях (Червоненко, 2019).

У відповідності до компонентної структури готовності, було виокремлено критерії, які уточнювалися показниками: мотиваційно-ціннісний – мотиви участі та мотиваційна спрямованість на досягнення успіху у волонтерській діяльності, особистісна спрямованість та прагнення підтримувати відносини з людьми, налагоджувати соціальні контакти, сформованість альтруїстичних ціннісних установок; особистісно-рефлексивний – сформованість емпатії, лідерських якостей, комунікативної толерантності та схильностей, готовності до колективної взаємодії й рефлексії; когнітивно-знанневий – сформованість загальнотеоретичних та спеціальних знань щодо волонтерської діяльності; операційно-діяльнісний – сформованість вмінь майбутніх соціальних працівників, необхідних для організації волонтерської діяльності.

Ефективними методами дослідження готовності майбутніх соціальних працівників було визначено: аналіз (для вивчення вітчизняної та зарубіжної літератури з проблеми); порівняння

(для дослідження систем професійної підготовки майбутніх соціальних працівників щодо реалізації напрямів їх діяльності, визначенні їх типових ознак, важливих для формування готовності до організації волонтерської діяльності учнівської молоді); узагальнення (для знаходження загальних сутнісних ознак досліджуваних явищ, узагальнення отриманих результатів дослідницької діяльності); анкетування та тестування (для отримання об'єктивної інформації щодо сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді за допомоги діагностичних методик); експертну оцінку (для уточнення та порівняння результатів самооцінювання студентами рівня сформованості умінь щодо організації волонтерської діяльності учнівської молоді); бесіду (для додаткового уточнення, роз'яснення та деталізації окремих фактів, отриманих у результаті діагностичних досліджень); математичні методи (для обробки отриманих кількісних результатів дослідження).

Важливим індикатором ефективності дослідження виступає використаний методичний інструментарій, спрямований на збір емпіричної інформації, конкретних фактів, що стосуються досліджуваного феномену, зокрема, сформованості відповідних показників з їх подальшим узагальненням та інтерпретацією. Зосередимо увагу на деталізації діагностичного інструментарію комплексної методики дослідження готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді, представленого стандартизованими тестами, опитувальниками та авторськими діагностичними розробками.

1. Методика Дж. Морріса Трамбауера (1995) щодо вивчення мотивів молоді, які спонукають до участі у волонтерській діяльності, призначена для виявлення мотивів участі студентів у волонтерській діяльності.

2. Методика Смекала-Кучера «Вивчення спрямованості особистості» (розроблена на основі орієнтаційної анкети Б. Басса), основним призначенням якої виступає вивчення спрямованості особистості: особистісної (спрямованість на себе), групової (спрямованість на взаємодію, спілкування) та ділової

(спрямованість на справу) (Реан, 2006). Підрахунок балів за кожною з визначених спрямованостей дозволить визначити її провідний характер та узагальнити щодо спрямування особистості, у тому числі й в процесі здійснення волонтерської діяльності.

3. Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості у сфері мотивації та потреб (Шкала діагностики особистісної установки «альтруїзм-егоїзм» за О. Потьомкіною) дозволяє визначити рівень сформованості соціально-психологічних установок студентів, зокрема, спрямованих на «альтруїзм – егоїзм» (Фетискин, Козлов, Мануйлов, 2002). Альтруїстичні цінності виступають фундаментом волонтерської діяльності, скеровуючи прагнення особистості до прояву доброти, співчуття, милосердя заради добробуту інших.

4. Методика діагностики спрямованості особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса, метою якої є діагностика мотиваційної спрямованості особистості на досягнення успіху, в тому числі й у процесі волонтерської діяльності (Райгородский, 2003).

5. Методика «Виявлення комунікативних схильностей» (за Р. Овчаровою), спрямована на визначення рівня сформованості комунікативних схильностей респондентів (Шевенко, 2016).

6. Методика «Мотивація афіліації (МАФ)» розроблена А. Меграбяном і модифікована М. Магомед-Еміновим, спрямована на виявлення двох взаємопов'язаних мотиваційних тенденцій особистості: прагнення до людей та страх бути відкинутим (Фетискин, Козлов, Мануйлов, 2002). У контексті дослідження нас цікавить визначення рівня сформованості першої мотиваційної тенденції особистості: прагнення, потреби людини у встановленні та зміцненні добрих відносин з людьми, оскільки в процесі волонтерства важливим виступає вміння налагоджувати та підтримувати добрі відносини з різними людьми.

7. Методика «Діагностика рівня емпатії» (І. Юсупов) призначена для виявлення рівня емпатійних тенденцій майбутніх соціальних працівників (Большая энциклопедия психологических тестов, 2006).

8. Методика «Діагностика лідерських здібностей» (Є. Жаріков, Є. Крушельницький) спрямована на оцінку здібностей студентів, які дозволяють їм бути лідером (Кокун та ін., 2012). Організатору волонтерської діяльності важливо мати високий рівень сформованості лідерських якостей, які дозволять йому конструктивно керувати та координувати діяльність учнівської молоді.

9. Тест «Діагностика комунікативної толерантності» (В. Бойко) дозволяє оцінити рівень сформованості комунікативної толерантності, а також визначити, у яких ситуаціях майбутні фахівці можуть бути залучені в конфліктну ситуацію, що дозволить майбутнім організаторам волонтерської діяльності учнівської молоді попереджувати та конструктивно вирішувати конфлікти (Шевенко, 2016).

10. Методика визначення рівня рефлексії (О. Анісімов) спрямована на визначення рівня сформованості рефлексивності, колективності та самокритичності майбутніх соціальних працівників (Карпов, 2003).

11. Анкета виявлення рівня сформованості знань майбутніх соціальних працівників щодо організації волонтерської діяльності учнівської молоді (авторська розробка). Анкета складається з 5 блоків, які містять 65 питань з історії волонтерства, нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності, теоретичних основ, менеджменту та особливостей організації волонтерської діяльності учнівської молоді.

12. Карта самооцінки сформованості вмінь майбутніх соціальних працівників щодо організації волонтерської діяльності учнівської молоді (авторська розробка) та карта експертної оцінки сформованості вмінь майбутніх соціальних працівників щодо організації волонтерської діяльності учнівської молоді (авторська розробка), які складаються з 40 тверджень, спрямованих на дослідження рівня сформованості прогностичних, комунікативних, організаторських та аналітичних умінь студентів щодо організації волонтерської діяльності учнівської молоді. Експертами виступають викладачі, які працюють зі студентами. В обробці результатів можна використати

математичні формули, розроблені на основі авторської методики вимірювання рівня сформованості життєвої компетентності учнів В. Нечипоренко (2011). Обчислюється загальний кількісний показник (ЗКП) – загальна кількість балів, отриманих кожним респондентом: $ZKP = 3Q_1 + 2Q_2 + Q_3$, де Q_1 – кількість відповідей, які оцінені в три бали; Q_2 – кількість відповідей, які оцінені у два бали; Q_3 – кількість відповідей, які оцінені в один бал. Потім обчислюється максимальний загальний кількісний показник (МЗКП). $MZKP = 3n$, де n – загальна кількість тверджень. Далі визначається коефіцієнт сформованості (КСп) показника за формулою (1), яка демонструє відношення між загальним кількісним показником та максимальним, відтворене у відсотковому значенні.

$$Kc_n = \frac{ZKP}{MZKP} \times 100\% \quad (1)$$

Для узагальнення результатів діагностики пропонуємо використовувати формулу визначення середнього арифметичного (2).

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum x}{n} = \frac{1}{n} \sum x \quad (2)$$

x_1, x_2, x_3, x_4 – кількісні результати рівнів сформованості критеріїв готовності, n – кількість критеріїв, $\bar{x}$ – середній показник.

Запропонований комплекс діагностичного інструментарію дозволить дослідити сформова-

ність готовності до організації волонтерської діяльності учнівської молоді в майбутніх соціальних працівників відповідно до визначених критеріїв та компонентів, отримати кількісні та якісні емпіричні дані та узагальнити їх. Це, у свою чергу, сприятиме визначенню стратегічних напрямів, методів і механізмів упровадження інноваційних змін щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери як агентів волонтерства в сучасному українському демократичному суспільстві.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, готовність майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді виступає важливою складовою їх професійної компетентності щодо реалізації практичної соціальної роботи в середовищі підростаючого покоління. Досліджувана готовність є складним багатокомпонентним феноменом, вивчення якого передбачає застосування комплексної методики дослідження та використання великої кількості методичного інструментарію, представленого стандартизованими тестами, опитувальниками та авторськими діагностичними розробками. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в апробації розробленої методики та удосконаленні представленого інструментарію.

Література

- Богданова Е. Технологии социального проектирования в подготовке будущих социальных педагогов к волонтерской деятельности. *Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова*. 2010. Т. 16. С. 186–189.
- Большая энциклопедия психологических тестов. Москва: Изд-во Эксмо, 2006. 416 с.
- Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2008. 23 с.
- Волковницька Т. М. Волонтерська діяльність як метод підготовки фахівців соціальної сфери. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2012. № 1. С. 143–148.
- Життєтворчі пріоритети інноваційного розвитку навчально-реабілітаційного центру [Текст]: науково-методичне видання / Ред. кол. Г. М. Несен, І. Г. Єрмаков, В. В. Нечипоренко та ін. Запоріжжя: Вид-во Хортицького навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру, 2011. 286 с.
- Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика её диагностики. *Психологический журнал*. 2003. Т. 24. № 5. С. 45–57.

- Козубовський Р. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактики девіантної поведінки серед учнівської молоді в процесі волонтерської практики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Терн. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2014. 20 с.
- Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Копаниця О. В. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу: методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2012. 433 с.
- Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Луган. націонал. універ. ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2009. 22 с.
- Острянюк Т., Мекшун А. Дослідження впливу волонтерської діяльності на професійне становлення майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70, Т. 3. С. 175–179.
- Поліщук В. Роль волонтерської практики в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 29. С. 153–157 (Серія: Педагогіка. Соціальна робота).
- Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учебное пособие. Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2003. 672 с.
- Реан А. А. Психология и психодиагностика личности: теория, методы исследования, практикум. Санкт-Петербург: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. 255 с.
- Романовська Л. І. Волонтерство як засіб професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. 2013. № 1. С. 77–82 (Серія : Педагогіка).
- Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва: Изд-во Института Психотерапии, 2002. 490 с.
- Червоненко К. С. Зміст та форми практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2020. Вип. 1(2). С. 147–154. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-2-15>*
- Червоненко К. С. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2019. № 17. С. 62–64
- Швец Ф. Д. Методологія і організація наукових досліджень. Навчальний посібник. Рівне: НУВГ, 2016. 151 с.
- Шевенко А. М. Методичне забезпечення відбору учнівської молоді до вищих навчальних закладів педагогічного профілю: метод. реком. Київ, 2016. 157 с.
- Trumbauer Jean Morris. Sharing the Ministry: A practical guide for transforming Volunteers into Ministers. NYC, 1995.

References

- Bogdanova, Ye. V. (2010). Techniques of social design in the training of future social pedagogues for volunteering. *Bulletin of KSU named after N. A. Nekrasov*. 16. 186–189. (rus).
- Big encyclopedia of psychological tests. (2006) : Eksmo. (rus).
- Bondarenko, Z. P. (2008). Organizing future social teachers' volunteering in higher educational establishments Synopsis of Ph D thesis. (ukr).
- Chervonenko, K. S. (2020). Contents and forms of practical training for future social workers to organize students' volunteer activities. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy.*

- Social Work*) : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others] : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council, Iss. 1(2). 147–154. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-2-15> (ukr).
- Chervonenko, K. S. (2019). Criteria, indicators and levels of future social workers' readiness to the organization of volunteer activities of students' youth. *Collection of scientific works of Khmelnytskyi Institute of Social Technologies of University "Ukraine"*. 17. 62–64. (ukr).
- Fetiskin, N. P., Kozlov, V. V. & Manujlov, G. M. (2002). Socio-psychological diagnostics of the development of personality and small groups : Publishing House of the Institute of Psychotherapy. (rus).
- Karpov, A. V. (2003). Reflexivity as a mental property and methodology for its diagnosis. *Psychology journal*. 24. 45–57. (rus).
- Kozubovskiy, R. V. (2014). Teaching future social workers to prevent students' deviant behavior during volunteer practice. *Extended abstract of candidate's thesis*. (ukr).
- Kokun, O. M., Pishko, I. O., Lozinska, N. S., & Kopanytsia, O. V. (2012). Collection of methodologies for diagnosing the leadership qualities in cadets, sergeants and officers : textbook. Research Center for Humanitarian Problems of the Armed Forces of Ukraine. (ukr).
- Liakh, T. L. (2009). Social and educational activity of student volunteer groups. Synopsis of Ph D thesis. (ukr).
- Nesen, H. M., Yermakov, I. H., & Nechyporenko, V. V. (Eds.) (2011). Life-creativity priorities of innovative development of an educational and rehabilitation center. Khortytsya Educational and Rehabilitation Multidisciplinary Center Publishing House. (ukr).
- Ostrianko, T. & Mekshun, A. (2020). Research of the effect of volunteer activities on the professional development of future social workers in higher education institutions. *Pedagogy of creative personality formation in higher and general secondary education*. T. 3. № 70. 175–179. (ukr).
- Polishchuk, V. (2013). Role of volunteer practice in the process of preparing future social workers *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, 29, 153–157. (ukr).
- Rajgorodskij, D. Ya. (2003). Practical psychodiagnostics. Methodologies and tests: textbook : Publishing house «BAHRAH-M». (rus).
- Rean, A. A. (2006). Psychology and psychodiagnostics of personality: theory, research methods, practical workshop : Praim-EVROZNAK. (rus).
- Romanovska, L. I. (2013). Volunteering as a means of professional socialization. *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University*. (Series: Pedagogy.) № 1. 77–82. (ukr).
- Shvets, F. D. (2016). Methodology and organization of scientific research : National University of Water Management. (ukr).
- Shevenko, A. M. (2016). Methodological support in the process of selecting students to higher educational institutions of pedagogical profile: methodological recommendations. (ukr).
- Trumbauer Jean Morris. (1995). Sharing the Ministry: A practical guide for transforming Volunteers into Ministers. NYC. (eng).
- Volkovnytska, T. M. (2012). Volunteering as a training method for specialists in the social sphere. *Problems of social work: philosophy, psychology, sociology*. № 1. 143–148 (ukr).

**МЕТОДИКА ИССЛЕДОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ
К ОРГАНИЗАЦИИ ВОЛОНТЕРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧЕНИЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ**

**Екатерина Червоненко, кандидат педагогических наук, старший преподаватель
кафедры социальной работы, коммунальное учреждение высшего образования «Хортицкая
национальная учебно-реабилитационная академия» Запорожского областного совета,
г. Запорожье, Украина, e-mail: kschervonenko@ukr.net**